

УДК 378.02/03:316.752

ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА УСПІШНІСТЬ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Ніна Підбуцька

*Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”
вул. Фрунзе, 21, 61002 Харків, Україна*

Розкрито проблему ціннісних орієнтацій сучасного студента. Проаналізовано сутність і місце різноманітних цінностей особистості як у повсякденному житті, так і в навчальній діяльності. Простежено взаємозв'язок академічної успішності з найбільш впливовими цінностями.

Ключові слова: розвиток особистості, світогляд, ціннісні орієнтації особистості, навчально-виховний процес, академічна успішність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими завданнями. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначено, що сучасний освітній процес має активно сприяти формуванню нової ціннісної системи суспільства, тобто формувати відкриту, духовно та культурно розвинену людину. Зважаючи на це, одне з найважливіших завдань навчально-виховного процесу – це формування суспільнозначимих особистісних цінностей у майбутніх фахівців. За словами І. Беха [1, с. 84], саме такі цінності відображають найбільш значиму для людини сферу навколишнього світу, яка зумовлює як загальний розвиток особистості, її “Я”, так і становлення студента під час професійної підготовки, в якій одну з важливих ролей відіграє академічна успішність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблему цінностей особистості досліджували В. Андрущенко, Л. Божович, Л. Виготський, І. Кон, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, В. Тугарінов, В. Ядов та ін. Роль і вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості розкрито в працях С. Барбіної, І. Беха, В. Вербець, В. Гриньової, І. Зязюна, Л. Хомич та ін. Вважаємо, що цю дефініцію найбільш повно характеризує визначення, яке подано у словнику академіка С. Гончаренка: “Ціннісні орієнтації – це вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей. Вони формуються в процесі соціального розвитку індивіда, його участі у трудовому житті. Виховання людини можна розглядати як керування

становленням або зміною її ціннісних орієнтацій” [2, с. 357]. Вони безпосередньо залежать від оточуючого світу та, відповідно, суттєво впливають на життя людини, особливо молоді. У педагогічних дослідженнях (К. Ушинський, С. Волкова, В. Денисенко, С. Єрмакова та ін.) розкрито взаємозв'язок цінностей та професіоналізму майбутнього педагога. Однак поза увагою залишається проблема залежності цінностей сучасного студентства й успішності навчально-виховної діяльності.

Завданням статті є розкриття ціннісних орієнтацій молоді й аналіз взаємозв'язку з успішністю навчальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У законі “Про вищу освіту” зазначено, що навчально-виховний процес забезпечує можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи. Як відомо, в процесі розвитку в людини формується світогляд, що визначається як “інтеграція досвіду, знань і самосвідомості у ціннісну картину світу, яка зумовлює життєву орієнтацію людини” [6, с. 166]. Вважаємо, що саме здобуття будь-яких знань, набуття життєвого досвіду безпосередньо залежить від ціннісних орієнтацій особистості. Наприклад, студент, для якого можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури й інтелектуальний розвиток перебувають на одному з перших місць серед термінальних цінностей (таких, що розкривають переконання, до яких прагне особистість), зрозуміло, буде за мотивований до навчання у вищому навчальному закладі та намагатиметься якомога більше здобути знань.

Отже, ціннісні орієнтації людини становлять її світогляд і впливають на поведінку особистості взагалі та визначають її вчинки, зокрема. Тобто фактично вони підпорядковують мотиви й поєднують, активізують цілі, думки, відчуття.

Відповідно до розробленої та впровадженої у Національному технічному університеті “Харківський політехнічний інститут” концепції підготовки національної управлінської гуманітарно-технічної еліти ми проводили дослідження з метою виявлення ціннісних орієнтацій студентства, в якому брали участь студенти двох академічних груп енергомашинобудівельного факультету (52 особи).

По-перше, ми застосовували сукупність таких педагогічних методів, як спостереження; бесіди із студентами-однорічниками, викладачами, кураторами; аналіз документації (академічних журналів, семестрових відомостей, конспектів тощо); метод експертних оцінок тощо. За їх допомогою студентів-енергомашинобудівників було умовно диференційовано на групи залежно від рівня академічної успішності.

Перша група (36,1%) – студенти, що мають високі показники у навчанні, інтерес до знань, постійно намагаються підвищити свій культурний

та інтелектуальний рівень, виявляють зацікавленість до творчого, нестандартного розв'язання навчально-пізнавальних завдань.

Друга група (48,1%) – середньоуспішні студенти, які розуміють про значущість знань, особливо з предметів професійного циклу, що у подальшому нададуть можливості підвищити професійний рівень і одержати відповідну матеріальну нагороду.

Третя група (15,4%) – недостатньо успішні, що мають аморфний, тобто ситуативний, інтерес до навчання, вирішують поставлені завдання шаблононо та стереотипно, орієнтуються лише на одержання диплома про вищу освіту.

По-друге, було вивчено цінності студентів за допомогою методики М. Рокіча, що є досить поширеною та ґрунтується на ранжуванні таких цінностей:

- термінальних – переконання у тому, що якась кінцева мета індивідуального існування варта прагнення до неї;
- інструментальних – переконання у тому, що якому-небудь образу дій або рисі особистості слід віддавати перевагу в будь-якій ситуації.

Аналіз результатів методики дав змогу дійти загального висновку, що серед термінальних цінностей, які одержали у 52 студентів найвищі ранги, були такі: 1-ше місце – активне діяльнісне життя, 2-ге місце – життєва мудрість; 3-тє – здоров'я. Під час проведення індивідуальних бесід з'ясували причини такого розподілення. Студенти розуміють, що розвиток сучасного світу є дуже бурхливим, інтенсивні реформи всіх без винятку сфер діяльності потребують фахівців із високим рівнем індивідуальної мобільності, тому саме ця цінність стоїть на першому місці. Щодо життєвої мудрості та здоров'я майбутні інженери зазначають про їх необхідність для досягнення будь-якої поставленої мети – кар'єрного росту, створення сім'ї тощо. Останні три місця посіли творчість, свобода та щастя інших.

Серед інструментальних цінностей перші місця посіли відповідно такі цінності, як освіченість, вихованість і життєрадісність. Зі слів студентів, це пов'язано з тим, що для одержання роботи, яка б задовольнила потреби сучасної молоді, слід мати знання та вміння культурно й етично спілкуватися, а життєрадісність необхідна для ефективності в будь-яких справах. На останніх місцях було виявлено чесність, чуйність і терпимість.

По-третє, було проаналізовано, як студенти залежно від академічної успішності проранжували термінальні й інструментальні ціннісні орієнтації (табл. 1, 2).

Таблиця 1

Середні значення показників термінальних ціннісних орієнтацій у групах студентів залежно від академічної успішності

Термінальна цінність	Ранг цінності		
	1-ша група	2-га група	3-тя група
Активне діяльнісне життя	1	2	7
Життєва мудрість	6	6	9
Здоров'я	5	1	1
Цікава робота	9	10	8
Красота природи та мистецтва	15	18	16
Любов	8	11	5
Матеріальна забезпеченість	14	4	2
Добрі та вірні друзі	10	5	4
Суспільне покликання	18	17	15
Пізнання	2	7	10
Продуктивне життя	11	3	3
Розвиток	3	8	11
Розваги	16	13	13
Свобода	12	12	6
Щасливе сімейне життя	13	9	12
Щастя інших	17	15	17
Творчість	7	14	18
Впевненість у собі	4	16	14

Аналіз даних табл. 1 свідчить, що дві ціннісні орієнтації, які безпосередньо пов'язані зі спрямованістю людини до одержання знань (пізнання та розвиток), були по-різному проранжовані студентами груп. Зокрема, пізнання посідає друге місце у високоуспішних юнаків і дівчат, а у середньоуспішних – сьоме, а у недостатньо успішних – десяте. Така цінність, як розвиток, посідає, відповідно, третє, восьме й одинадцяте. Щодо матеріальної забезпеченості, то у студентів третьої групи вона має другий ранг, а у високоуспішних – лише чотирнадцятий.

Отже, можна стверджувати, що цінності, на які орієнтуються сучасні студенти, безпосередньо впливають на ефективність навчання.

Таблиця 2

Середні значення показників інструментальних ціннісних орієнтацій в групах студентів залежно від академічної успішності

Інструментальні цінності	Ранг цінності		
	1-ша група	2-га група	3-тя група
Акуратність	8	18	11
Вихованість	2	7	10
Високі запити	18	17	9
Життєрадісність	4	1	2
Старанність	3	6	12
Незалежність	16	2	8
Непримиримість	17	16	6
Освіченість	1	5	7
Відповідальність	7	10	14
Раціоналізм	12	4	3
Самоконтроль	11	8	13
Смілість	6	9	4
Тверда воля	5	15	5
Терпимість	15	12	18
Широта поглядів	14	11	15
Чесність	9	14	17
Ефективність у справах	10	3	1
Чуйність	13	13	16

Дані табл. 2, в якій наведено результати ранжування інструментальних цінностей, дають змогу зробити висновок, що найбільш розрізняються позиціями освіченість, вихованість, старанність і ефективність у справах. У тих юнаків і дівчат, що замотивовані до навчання, мають високу успішність, ці цінності мають вищий ранг, ніж у студентів, які ефективні у навчанні.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Отже, ціннісні орієнтації сучасної молоді розглядають як таке утворення особистості, що становить її світогляд, спрямовує поведінку та конкретні вчинки. Склад домінуючих цінностей безпосередньо залежить від оточення. Зокрема, здоров'я, активне життя, освіченість, матеріальна

забезпеченість перебувають на вищих щаблях сучасної свідомості особистості. Важливо зрозуміти, що саме під час навчання у вищому навчальному закладі відбувається соціалізація, одним із завдань якої є формування тих цінностей, що відповідають моральним нормам і правилам суспільства, тому перспективу дослідження розглядаємо у розвитку таких цінностей у студентів технічних ВНЗ.

1. Бех И. Д. Социогенез личности как психологическая проблема // Теория і практика управління соціальними системами. 2000. № 1. С. 84–90.
2. Вербець В. В. Теоретико-методологічні засади формування духовно-творчого потенціалу студентської молоді: Автореф. дис.... д-ра пед. наук: 13.00.01 “Теорія та історія педагогіки” К., 2005.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник К., 1997.
4. Державна національна програма “Освіта (Україна ХХІ століття)”. К., 1994.
5. Закон України “Про вищу освіту”. Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua>
6. Психологічний словник / За ред. В. Войтко. К., 1982.

PRESENT YOUTH VALUES AND THEIR INFLUENCE UPON THE EFFECTIVENESS OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER SCHOOL

Nina Pidbut's'ka

*National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”
Frunze Str., 21, UA – 61002 Kharkiv, Ukraine*

The article reveals the problem of present student's value dispositions. It analyses the essence and the role of personality's various values, both in everyday life, and in learning, as well. It observes the interconnection of the academic success with the most important values.

Key words: the development of a personality, world outlook, value disposition.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2008
Прийнята до друку 25.09.2008